

## IRAK'IN KUZeyİ, IRAK'TA MEYDANA GELEBİLECEK MUHTEMEL OLUŞUMLAR VE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Hasan TURGUT\*

### Özet:

*Ortadoğu bölgesi, üç kıtanın birleşiminden kaynaklanan jeostratejik öneminin yanı sıra, dünyadaki mevcut petrol rezervlerinin üçte ikisini bulundurması sebebiyle de büyük bir ekonomik öneme haizdir.*

*Türklerin Irak'ın kuzeyine olan ilgisi Selçuklulara kadar uzanmaktadır. Dokuz yüzyıl Türk hâkimiyetinde kalan Irak, Birinci Dünya Savaşı neticesinde, özellikle İngilizlerin türlü gayretleri ve oyunları neticesinde elden çıkmış. Sevr Anlaşması ile birlikte bir Kürt devletinin kurulmasının önü açılmış, fakat bunda başarılı olunamamıştır. Ancak o tarihlerde İngiltere'nin ortaya attığı Kürt politikası, batılı devletlerin tamamı tarafından benimsenmiş ve günümüzde hâlen geçerliliğini korumaktadır.*

*Irak'ta yaklaşık 2,5–3 milyon Türkmen yaşamaktadır. Irak Devletinin en sadık toplumu olan Türkmenler yıllarca hem Irak Yönetiminin hem de Kürt grupların baskı şiddet ve asimilasyon politikalarına maruz kalmıştır. Irak Türkmenlerinin üçte ikisi; Körfez Savaşı sonrası 36'ncı paralel olarak bilinen, ancak aslında sanki bir Kürt Devletinin sınırlarını çizercesine tespit edilmiş bulunan hattın güneyinde bırakılarak, Saddam Yönetimine adeta teslim edilmişlerdir. Günümüzde Türkmenlerin ekonomik sosyal ve siyasal pek çok sorunları vardır ve Türkiye'nin desteğini beklemektedirler.*

*Türkiye Ortadoğu'da bir güç merkezi olabilmek ve millî menfaatlerine zarar verebilecek her hangi bir oldubittiye karşı gerekli önlemleri zamanında alabilmek maksadıyla, Irak'ın kuzeyindeki gelişmeleri yönlendirecek kararlar ile taktik ve stratejik seviyede uygulanması gerekli politikaları, zamanında ve etkin olarak belirlemeli ve bir an önce uygulamaya başlamalıdır. Makalenin kaleme alınmasındaki en önemli etkende bu gerçeklerin herkes tarafından proaktif bir yaklaşımla ele alınması gayretleridir.*

---

\* P.Bnb. 3ncü Kolordu K.Yrd. cılığı 52nci Zh. Tüm. K.lığı,1991 Mezunu

**Anahtar Kelimeler:** Irak'ın kuzeyi, Türkmen, Ortadoğu, Federasyon, Petrol

## ABSTRACT

**Middle-east region has got a jeostratejik importance that it is the intersection of three continents. Also it has the two thirds of the world oil resources.**

**Turk's North Iraq interest dates back to Selçuklu State. Ira, which had been under rein of Turk, for nine hundred ages, was lost after the Firs World War especially due to English tricks found a Kurdish State but it, hasn't been achieved. But England's Kurdish policy is still valid nowadays.**

**Nearly 2,5-3 million Turcoman live in Iraq Turcoman have been exposed to violence pressure and assimilation policies both from Iraq Government and Kurdish groups for years. Two thirds of the line, which is known as 36<sup>th</sup> parallel after the Gulf War, and were surrendered to Saddam Administration.**

**Turkey has to be a power center in the region and prevent threats to its own interest, decide the tactical and strategic policies and apply them efficiently as soon as possible.**

**Key Words:** North Iraq, Turkmen, Middle East, Federation, Petroleum.

## Irak'ın Kuzeyi

Irak'ın kuzeyi üç kıtanın birleştiği, zengin petrol ve yeraltı kaynaklarının bulunduğu Ortadoğu'da yer almış olması, tüm dünyanın özellikle ABD ve Batı Ülkelerinin ilgi odağı olmasına neden olmuştur.

Bilinenin aksine Irak'ın kuzeyi, Körfez Savaşı sonrası ilan edilen 36'ncı paralelin kuzeyi değildir. Irak'ın kuzeyinin kavram olarak ilk çıkışı 1916 yılında İngiliz ve Fransızlar arasında imzalanmış bulunan ve genel olarak bölgenin paylaşılmasını içeren Sykes Picot Antlaşmasına kadar uzanır.<sup>1</sup> Irak'ın kuzeyi 1974'te Irak yönetiminin Kürtlerle yapmış olduğu Özerklik Anlaşmasına göre de, Irak Devrim Komuta Konseyi'nin tek tarafı olarak oluşturduğu sınırın kuzeyinde kalan bir bölgedir.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Zeynel Abidin KIZILYAPRAK, 1900'den 2000'e Kürtler, (İstanbul: Serler Matbaacılık, 2000), s:90–91.

<sup>2</sup> Ahmet Cem ERSEVER, Kürtler PKK ve Abdullah ÖCALAN, (Ankara: Ocak Yayınları, 1998), s:27.

Bugün bu bölge ne Körfez Savaşı sonrası çizilen 36'ncı paralel sınırıyla, ne de yerel Kürt partilerin istemekte olduğu bölgenin sınırlarıyla örtüşmemektedir. Irak'ın kuzeyi genel olarak Erbil, Dohuk ve Süleymaniye'yi kapsar. Irak'ın kuzeyi; 75.000 km<sup>2</sup> yüzölçümü olan ve Irak'ın yaklaşık 1/7'sini kapsayan bir bölgedir. Kuzey Irak diye anılmaya başlayan bölge, bir Ortadoğu ülkesi olan Irak'ın kuzeyinde ve kuzeydoğusunda yer alan topraklardır.<sup>3</sup>

Irak'ın kuzeyi problem olarak oldukça dinamiktir ve şartlar her geçen gün inanılmaz bir hızla değişmektedir. Bölgeye müdahale kararı alan ABD, müdahale sonrası meydana gelecek oluşumlar konusunda, Türkiye'yi ve bölge ülkelerini dikkate alacağını belirtmektedir. Ancak bölgede vazgeçemeyeceği çıkarları mevcuttur. ABD'nin müdahalesi sonrası meydana gelecek yeni oluşum Türkiye açısından hayati önem taşımaktadır.

Devletlerin bekası, sağlıklı ve süratli verilen kararlarla ve doğru üretilmiş millî politikalara bağlıdır. Sağlıklı, süratli ve doğru alınan kararların ve üretilen millî politikaların yürütülmesi de her şeyden önce sağlam bilgilere ihtiyaç gösterir.

Irak'ın kuzeyinin etnik ve coğrafi yapısı bilinmeden, bölgedeki menfaatleri için her şeyi mubah sayan güç odakları tanımadan, bu kritik coğrafyada yaşayan Kürtler ve Türkmenler her boyutu ile ele alınmadan üretilen politikalarla; bölgede sağlıklı sonuçlar almak mümkün değildir. Uzun süredir bölgede yaşanan karışıklıklardan dolayı sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamamasına rağmen, çeşitli kaynaklar Irak'ın kuzeyinde yaklaşık 6 milyona yakın insanın yaşadığını göstermektedir. Bu nüfusun % 70'ini (4 milyon) Kürtler, % 20'sini (1,5 milyon) Türkmenler, % 10'unu (500.000) ise diğer etnik unsurlar teşkil etmektedir.<sup>4</sup>

Türkiye'nin, Irak'ın kuzeyinde meydana gelebilecek gelişmeleri takip etme ve olaylara proaktif bir yaklaşımla etki etme zorunluluğu hayati önem taşımaktadır.

Bu hayati önemin en temel nedenlerinden birisi, Irak'ın ve Irak'ın kuzeyinin jeopolitiğidir. Bu coğrafya üzerinden, Kuzeydoğu Akdeniz'in, Doğu Karadeniz'in, Kafkasya'nın ve Hazar Bölgesi ile Basra Körfezi'nin kontrol edilmesi mümkündür. Kontrol edebildiği bu coğrafyalar çıkış noktası alınır ise, Irak'ın kuzeyinin kontrol edilmesinin, burayı kontrol eden aktöre politik, ekonomik ve güvenlik açılarından çok ciddi avantajlar sağlayacağı görülür. Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık gibi tek tanrılı dinlerin doğum yeri olan Ortadoğu, adı geçen dinlerin ve

<sup>3</sup> Ümit ÖZDAĞ, Türkiye Kuzey Irak ve PKK, Ankara, Asam Yayınları, 1999, s: 14-15.

<sup>4</sup> Ziyat KÖPRÜLÜ: İnsan Hakları Açısından Irak Türkleri, (Ankara: Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, 1992),s: 24.

dinlere ait mezheplerin birbirleriyle mücadele alanıdır. Ortadoğu, dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahip olup<sup>5</sup>, bu özelliği ile bölge devletlerine büyük avantaj ve ekonomik üstünlükler sağlayan, buna karşılık birçok sorunu da beraberinde getiren bir bölgedir.

Bu avantajlar da, sadece bölgesel dengeler açısından değil, küresel dengeler açısından da anlamlı ve önemli olan avantajlardır. Kısacası Ortadoğu, emperyalist güçlerle, Ortadoğu'daki milletlerin egemenlik mücadelesinden çok, Ortadoğu'daki kaynakların ve özellikle maden, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının paylaşım mücadelesinin yapıldığı bir sahadır.<sup>6</sup> O itibarla, bu coğrafyanın görünür gelecekte istikrara kavuşmasını beklememek gerekir. Bölge, tıpkı Filistin gibi, yeni bir sorun alanı olarak, uluslar arası politikada yerini alacak gibidir.

Irak'ta Ocak (2005) ayında yapılan seçimler de, bu beklentiyi teyit eder bir nitelik arz etmiştir. Seçimlerin Irak'ta yaşayan tüm halkı kapsamaması ve dolayısıyla kucaklamaması, Irak'ın görünür gelecekte istikrarı yakalayamamasına neden olacaktır. Irak'ın bir kısım halkının (Arapların, Sünnilerin ve Türklerin), bu seçimde kendilerini ifade etme imkânından yoksun bırakılmalarını; seçimler sonucunda kurulan yeni geçici yönetimin bile, seçim sonuçlarını yansıtmaktan uzak olduğunu, bu noktada hatırlamak gerekir. Seçim sonuçlarına göre Şiilerin yeni yönetime damgalarını vurması beklenirken, Kürtlere dayalı yeni bir geçici yönetim ortaya çıkmıştır. Tek etken elbette ki bu değil; ancak sadece bu tablo bile, Irak'ın kısa sürede istikrara kavuşamayacağını düşünülmesine neden olabilmektedir. Seçimlerin beraberinde getirdiği bu tablonun diğer yüzünde ise, seçimlerin, Irak Kürtlerinin ayrılma yönündeki tezlerini güçlendirmesi, bu tezi beslemesi vardır. Kürt ayrılıkçı hareketinin stratejisi de dikkate alınır, Irak'taki son seçimler ve bu seçimin sonucuna dayandırılan Irak'ın yeni geçici yönetiminin yapısı, Irak'ın üniter yapısını korumasını oldukça güçleştirecektir. Bağdat Yönetiminin, Kürtleri kontrol etmesi ve otoritesini ülkenin kuzeyine yayması, aşırı iyimser bir görüş ve beklenti olacaktır. Bütün bunlar, Türkiye'nin hemen güneyi için konuşulmaktadır...

Türkiye'nin hemen yanı başında, Türkiye'nin üniter yapısını tehdit eden ve aktif durumda bulunan bir süreç söz konusudur. Üstelik sunduğu avantajlar nedeniyle, bu coğrafyaya, sadece bölge ülkeleri değil, bölge dışı süper güçler de bir şekilde ilgi duymaktadır. Bunun anlamı, Türkiye, Irak konusuna eğilirken, bu ülkeleri ve aktörleri de dikkate almak durumunda olduğudur.

<sup>5</sup> Mehmet KOCAOĞLU, Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995), s: 167.

<sup>6</sup> Mehmet KOCAOĞLU, a.g.e. s: 168.

Günümüzde, devletlerin ulusal çıkarlarını koruma gayretleri yeni bir güvenlik anlayışını da ortaya çıkmıştır. Bireyin ve sivil toplum kuruluşlarının öne çıktığı; etnik, dinsel, sosyal, kültürel faktörlerin daha etkili olarak kullanıldığı yeni bir güvenlik anlayışından söz etmek mümkündür. Uluslararası politikada, münhasıran askeri güç üzerinden mesafe almanın oldukça riskli ve maliyetinin yüksek olduğu bir konjonktür söz konusudur. Ancak, askeri caydırıcılığın önemi koruduğu da bir gerçektir. Nitekim kullandığı söyleme rağmen, Bush Yönetiminin artan savunma harcamaları bunu teyit etmektedir. Herhalde, sorun, askeri gücünü öne çıkarma ihtiyacını duyan ülkenin, bunu öne çıkarmada kendisini ne kadar rahat hissettiği noktasında kendisini göstermektedir. ABD için böyle bir sorun yoktur. Fakat Türkiye için durum böyle değildir. Türkiye, hem içeride, hem de dışarıda, askeri gücünü öne çıkarmada sıkıntı içindedir ve bu sıkıntı nedeniyle, geriye yapılacak bir şey kalıyor, o da, güncel güvenlik anlayışına uyan yeni bir yaklaşım içinde olmaktır.

Irak ve Irak'ın kuzeyi gerçeğini bu bağlamda ele almamız gerekmektedir, çatısı kurulmaya çalışılan Irak gerçeğini iyi etüt etmeliyiz, meydana gelebilecek oluşumlar üzerinde çalışmalıyız.

Irak'ın kuzeyinin geleceği Türkiye açısından önemlidir. Çünkü bu bölgedeki istikrarsızlık Türkiye'ye de yansımacaktır. Ayrıca Irak ile olan ilişkinin Türkiye'nin politik ve ekonomik çıkarlarına uygun olarak yeniden tesis edilmesine ihtiyaç vardır. PKK / KONGRA-GEL terör örgütünün bölgede üstlenmeye devam etmesi, Türkiye açısından ciddi bir sıkıntı kaynağıdır. Bu sebeple Türkiye, genelde Irak'ın özellikle de Irak'ın kuzeyinin geleceği konusuna ilgi duymak ve bu konuda etkin bir rol oynamak durumundadır.

Bu bağlamda, Irak'ın geleceğine ilişkin bazı senaryolardan söz etmek mümkündür. Bu senaryolar Irak'ın geneline gözükseler de doğrudan Irak'ın kuzeyi ile de ilgilidirler.

### **İkili Federasyon Sistemi:**

Irak'ın Kürt ve Arap olmak üzere iki ayaklı bir federasyona dönüştürülmüş şeklidir. Bu senaryonun hayat geçirilmesinden sonra Irak'ın kuzeyinde ABD'nin uzun süre kalamayacağı değerlendirilirse etkinliğinin bölgede azalacağından söz etmemiz yanlış olmaz yine buna paralel olarak, komşu ülkelerin etkileri, Kürtlerin liderlik mücadeleleri ve feodal yapının yarattığı sıkıntılar öne çıkar. Ülkede iç çatışmalar devam eder. Bu senaryo Arapları birleştireceğinden, Arap milliyetçiliği güçlenecektir. Kürt federe oluşumu da Kürt grupların bağımsızlık emellerinin gerçekleşmesine basamak oluşturacaktır. Bu senaryodan en

çok zarar görecektir olan Kesim Türkmenler olacaktır. Çünkü bu senaryo ile Türkmenler ikiye bölünmektedir ve bu da Türkmenlerin Irak'ta etkinliklerinin / güçlerinin kaybolmasına neden olacaktır. Bu senaryo Şii bölgesi üzerinde İran'ın etkisinin artmasına neden olur. Tahran'ın Irak ile oynama imkânı artar diğer taraftan Türkmenlerin görmezden gelinmesinin de etkisinde Kürt grupların, petrol bölgelerinde etkin konuma gelmeleri sebebiyle ekonomik olarak güçlenmelerini sağlar. Bu senaryoda, Irak Türkiye için sorun olmaya devam edecektir.<sup>7</sup>

### **Üçlü Federasyon Sistemi:**

Bu senaryoda Irak'ın etnik ve dinsel yapısı çıkış noktası alınmaktadır. Şii Arap, Sünni Arap ve Kürt unsurları esas alınarak üçlü bir federasyon söz konusudur. İlk bakışta bu yapının Mezhepler arasındaki muhtemel çatışmalara mani olacağından, bölgede istikrarın oluşmasına sınırlı katkı sağlayacağı söylenebilir. Bir açıdan da Arapları, Sünni ve Şii olarak ikiye ayıracağından, Arap milliyetçiliğinin zayıflamasına yol açabilir ayrıca yine kuzeyde Kürtler bağımsız devlet emellerine ulaşamamış olacaktır. Kürtlerin federasyon içinde bir parçayı oluşturması hem kuzeyde komşu ülkelerin etkilerini, Kürtlerin liderlik mücadelelerini beraberinde getirecektir. Üçlü federasyon ülkedeki feodal yapı nedeniyle iç çatışmayı da besleyecektir.

Bu senaryo Kürt grupların bağımsızlık emellerinin gerçekleşmesine basamak oluşturur. Yine bu senaryoda da Türkmenler hem yok varsayılmakta, hem de ikiye bölünmektedir. Bölünmüş Türkmenlerin Irak'ın geleceğinde yer olmayacaktır. Böyle bir tablo, Türkmenlerin mücadeleye iterek, açıkça Kürtleri ve Arapları karşısına almalarının neden olabilecektir. Türkmenlerin bu tavrının Türkiye'den bağımsız olacağı düşünülemez. Bu senaryo, birinci senaryoya göre, İran'a Irak konusunda çok daha büyük avantaj sağlayacaktır. Çünkü Araplar da ikiye bölünmüştür. Ayrıca Şii Arapların Tahran karşısındaki pozisyonları, üzerinde durulması gereken bir konu olarak bu senaryonun değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır. Bu senaryonun Irak'ı daha çok İran'ın etkisine açacağını söylemek mümkündür. Yine bu senaryoda da Kürt grupların, petrol bölgelerinde etkin konuma geleceklerinin, bunun Kürtleri ekonomik açıdan güçlendireceği ve onların bağımsızlık mücadelelerini besleyeceğini söylemek mümkündür.<sup>8</sup>

<sup>7</sup> Fikret BİLA, "Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları", Ümit Yayıncılık, Ankara 2003, s:Ek-

3

<sup>8</sup> Mustafa KAYAR, a.g.e., s:361

### **Dokuzlu Eyalet Sistemi:**

Bu senaryoda ise Irak dokuz eyalete ayrılmaktadır. Bunlar Erbil, Süleymaniye, Ninova (Musul, Felluce, Ramadi), Kerkük (Kerkük, Selahaddin, Diyala), Bağdat (Merkez), El Anbar, Necef, Samava, İmara eyaletleridir. Eyaletler merkezi idareye bağlı olmakla beraber, yönetim açısından sınırlı bir serbestliğe sahip olacaktır. Kendi yöneticilerini seçme ve bazı kararları alabilme yetkileri olacaktır.

Bu senaryo idari esasa dayalı olması nedeniyle, Irak'ta olacak etnik görüntü ve çatışmaları aza indirir. Ülkenin üniter yapısının kısmi olarak korunmasına hizmet eder. Eyaletlerin üniter yapıdan ayrılarak bağımsızlık ya da ayırım çabaları zorlaşır. Senaryo, Irak'ta çoğunluğu oluşturan Arap'ları (özellikle Basra petrol bölgesine hâkim olan Şii Arap'ları) bölerek farklı eyalet içine sokmak suretiyle, bunların güçlerini ve etkinliklerini zayıflatmaktadır. Bu Irak'taki dengeler açısından önemlidir. Bu sistemde, Irak'ın bölge ülkelerini tehdit edecek bir konuma gelmesinin önü tıkanıştır.

Senaryo Erbil ve Süleymaniye Eyalet sınırları konusunda 1974 yılında Irak Yönetiminin tanıdığı özerk bölgeyi yansıtmaktadır. Bu Kürtlerin bağımsızlık yolundaki taleplerine verilmiş, hukuksal dayanağı olan cevaptır. Ayrıca bu senaryonun Kürtlerin bağımsızlık hedeflerine engel teşkil edeceği de söylenebilir. Diğer taraftan senaryo ile Şii bölgesi bölüneceğinden, İran'ın özellikle Basra üzerindeki etkisi azalacaktır. Senaryo Tahran'nın Irak üzerindeki etkisini kıracaktır. Senaryonun bir diğer özelliği de Irak'ı; Arap devleti görünümünden ve Arap ülkelerinin liderliği projesinden uzaklaştıracak olmasıdır. Bu da hem Irak'ın geleceği Orta Doğu'daki ve Arap Birliği içindeki dengeler açısından da önemli olacaktır.

Senaryonun en olumsuz yanı Kürt grupların Kerkük Eyaletinde etkin konuma gelecek olmaları, bunun ekonomik açıdan güçlenmelerine yol açarak bağımsızlık çabalarını beslemesidir. Türkmenler açısından bu senaryonun diğerlerinden bir farkı yoktur. Çünkü Türkmenlerin, eyaletlerde nüfus çoğunluğunu oluşturamayacakları için etkinlikleri azalacaktır.<sup>9</sup>

### **18'li Vilayet Sistemi:**

Bu senaryoda Irak 18 vilayete ayrılmaktadır. Her vilayetin mahalli yönetimler oluşturarak, vilayetin idari, altyapı, hukuk, eğitim ve güvenlik hizmetlerini kendisi vermesi, Bağdat'ta kurulacak Merkezi Yönetimin Parlamentosunun 18 ilin temsilcilerinden oluşması ve Irak'ın doğal

---

<sup>9</sup> Fikret BİLA, a.g.e., Ek-3

kaynaklarının idaresi ile Silahlı Kuvvetlerin ve dış ilişkilerinin Merkezi Yönetimin kontrolünde olması bu senaryonun esasını teşkil eder:

Bu senaryonun Irak'ta oluşacak etnik görüntü ve çatışmaları en aza indirilebileceği söylenebilir. Doğal kaynakları Merkezi Yönetimin kontrolünde olacağı için çıkar gruplarının özellikle Kürtlerin Kerkük ve Musul'a ilişkin emelleri engellenmiş olacaktır. İl Yönetimleri ön plana çıkacağı için etnik ve dinsel mülahazalar ülke genelinde değil, il düzeyinde kalacaktır. Bir süreliğine de olsa bu mülahazalar ikinci planda kalır. Bu sistem Kürtleri ve Şii Arapların etkinliklerini bütünlüklerini zayıflatır. Kürt grupların elde etmeyi arzu ettikleri federasyon ve bağımsız yönetim şeklini uzun süre engeller. Bu sistemin diğer sistemlerden ayrıldığı en belirgin özellikle Türkmenler ile ilgilidir. İlk defa sistem Türkmenlerin güçlenmelerine ve daha güvenli koşullarda yaşamalarına imkân sağlar görünmektedir.

Vilayet sistemi dış güçlerin müdahalelerini en aza indirecek gibidir. Buda etnik ve dinsel bölünmelerin hızını kesmesine hizmet edecektir. Sistem Merkezi Yönetimin yetkilerini sınırlayacağından Irak'ın yeniden bir diktatörün yönetimine girmesi riski de azalmış olacaktır. Ayrıca; İl Yönetimlerinin alacağı tedbirlere bağlı olmakla beraber, bu sistem Irak'ta demografik yapının değişmesine yol açacak göç hareketlerini de engelleyecek gibidir. Dolayısıyla bu sistem Irak'ın üniter yapısının korunmasına da hizmet edecektir. Dokuzlu eyalet sistemindeki sakıncalarında yok edilmesi ve merkezi sisteme daha fazla bağımlı olması sebebiyle üniter yapının korunmasına daha fazla hizmet edecektir. Bu özelliğin, Vilayet Sistemini diğerlerinden ayıran en belirgin özellik olduğu da ifade edilebilir.

Ancak bu sistem de, Kerkük, Musul ve Basra İl Yönetimleri'nin, doğal zenginliklerin getirdiği avantaj üzerinden Merkezi Yönetim üzerinde bir baskı oluşturabilirler. Bu iller arasında dengeyi bozabilir.

Benzer bir durum etnik yapısı çeşitlilik gösteren illerde de ortaya çıkabilir. Bir il içinde nüfusça daha az durumda olan kesimler üzerinde baskı oluşabilir, bu toplumların siyasi, eğitim ve kültürel faaliyetleri sınırlanabilir.<sup>10</sup>

---

<sup>10</sup> Mustafa KAYAR, a.g.e., s:360.

## **IRAK'IN KUZEYİNE İLİŞKİN OLUŞUMLARIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ**

### **Türkiye Açısından Muhtemel Oluşumların Değerlendirilmesi**

ABD Yönetiminin Irak'ta istikrarı sağladığı görüntüsünü oluşturarak 2005 yılı başındaki seçimler öncesinde kararlarındaki doğruluğu hem kendi halkına hem de uluslararası kamuoyuna gösterme ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ABD'nin; bir şekilde (geçici de olsa) seçimler öncesinde Irak'ta istikrarı sağladığı görüntüsünü vermek isteyeceğini; bunun için de şımarttığı Kürt gruplar yerine çoğunluğu oluşturan Araplar ile bölge ülkelerinin çıkarlarını gözeten geçici bir politikası bir benimsemesi kuvvetle muhtemel gözükmektedir.

ABD'nin seçimlere kadar Irak'ta istikrarı tesis etme zorunluluğu ve tarafların genelde federasyon fikri üzerinde durduğu dikkate alındığında; 18'li Vilayet Sisteminin federasyonu çağrıştıran yanları öne çıkarılacak şekilde, gündeme taşınması yararlı olacaktır. Çünkü 18'li Vilayet Sistemi, Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir özelliğe sahiptir. Bu sistem hem Irak'ın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini gösterir, hem de Türkmenlere ve Irak içinde varlıklarını koruyabilme ve kendilerini ifade edebilme imkânı tanır.

Ancak bu değerlendirmeyi diğer iki taraflarında yapabileceği düşünüldüğünde ABD'nin 18 vilayetli idari federasyon sistemini benimsemiş görünerek tansiyonu düşürme ve önceden planladıkları ikili veya üçlü federatif sistemi zamana yayarak kabul edilir şartları oluşturmayı müteakip hayata geçirmeyi, öngören bir stratejiyi izlemesinin mümkün olabileceği akla gelmektedir. ABD bu mümkün olmazsa Irak'taki çoğunluğun ve bölge ülkelerinin istekleri doğrultusunda çözümü benimseyen bir hareket tarzı içerisine girecektir.

Yerel Kürt gruplar (KDP-KYB), bu süreçte tarihi liderlik mücadelelerini bir tarafa bırakıp siyasi emellerine ulaşmak için birlikte hareket etme isteyeceklerdir. Bunlar, kendi menfaatleri doğrultusunda istedikleri bölgeleri içine alacak federatif yapı için ABD nezdinde ısrarcı olacaklardır. Kürt grupların talep ettikleri sistemin bir sonraki aşaması bağımsız Kürt devleti olacaktır.

Sünni Araplar, kendilerine Saddam tarafından sunulan yönetim etkinliklerinin devamını istemekte, Şii Grupların hâkimiyetinden rahatsızlık duymakta ve Merkezi Yönetimde etkin olmaları şartıyla 18'li Vilayet Sistemi lehine görüş belirtmektedirler. Şii Araplar yönetim konusunda farklı görüşler ortaya koymaktadırlar. Bunlar, güney Irak'ta kendilerinin hâkim olacağı yönetim şeklini benimsemiş gözükmekte. İkili

veya üçlü federasyona karşı bir tavır sergilemektedirler. Ancak İran güdümündeki bu grup Türkiye'nin ve Irak içerisinde yer alan kendileri dışındaki grupların engelleneceğini düşündükleri için onları karşılarına almadan gayretlerini Şii kesim üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Geçici Yönetim Konseyi dışında kalan Sistani ve Sadr grupları, Irak'ta kurulacak yönetim konusundaki net görüşlerini resmen açıklamamalarına rağmen, dini motiflere uygun bir yönetimin seçimle belirlenmesinden yana tavır sergilemektedirler. Bunlar Kürtlerin federasyon isteklerine kesinlikle karşı olduklarını ve Irak'ın bütünlüğünün korunması için çalıştıklarını belirtmektedirler. Şii gruplardan şimdiye kadar ön plana çıkmamış ve diğer gruplara göre daha ılımlı ve gelişmelere açık Şirazi grubunun ise orta ve uzun vadede Irak'ta Şii Arapların siyasi liderliğini üstlenebileceği ihtimal dâhilinde görülmektedir.

Irak'ın üçüncü asli unsuru olan Türkmenler ise, öncelikle üniter yapının korunmasını istemektedirler. Bu mümkün olmazsa 18'li Vilayet Sisteminin kabulünden yanadırlar.

Irak'ta Şii mezhebinin ağırlığı nedeniyle etkili görünen İran; Irak'ın kuzeyinde kurulacak Kürt federasyonundan rahatsız olmakta; ancak, bu aşamada genelde sessiz kalarak Türkiye'nin verdiği mücadeleyi izlemektedir. İran aynı zamanda güneydeki Şii bölgesinde etkin olmak için çalışmaktadır. Suriye; Türkiye'nin politikasına uyumlu bir yaklaşım içindedir.

Hem coğrafi, hem tarihi, hem de etnik açıdan bakıldığında Irak'ın kuzeyinin Türkiye coğrafyasının bir devamı olduğu rahatça anlaşılacaktır. Diğer bir deyişle arada ne kadar sınır çekilirse çekilsin, ne kadar çok askeri önlem alınırsa alınsın ve ne kadar yeni bir oluşuma izin verilmeyeceği açıklanırsa açıklansın sınırın her iki tarafı birbirini birçok açılardan etkilemeye devam edecektir. Bu etki sınırın güneyindeki istikrarsızlık ve ekonomik anlamda az gelişmişlik nedeniyle şu ana kadar Türkiye için olumsuz yönde olmuştur. Üstelik bölgedeki güç boşluğunu Ankara'nın ya da Bağdat'ın dolduramamış olması yalnızca bölge devletlerini (İsrail, Suriye ve İran'ı) değil bölge dışı, hatta küresel güçleri de (ABD, İngiltere, Almanya, RF'side.) bölgeye çekmiştir. Bu da zaman içinde Türkiye'nin bölgedeki etkisini kırmış ve süreci Türkiye'nin kontrol edemeyeceği bir noktaya taşımıştır. Diğer bir deyişle Türkiye her şart altında Irak'ın kuzeyini yakından takip etmek ve kendisi için ciddi bir tehdidin oluşmasını engellemek zorunda olmasına rağmen, bunda fazla başarılı olamamıştır.

Bu çerçevede Türkiye Irak'ta "İki ayrı ulusal sınırın" bulunduğu farkında olmalıdır: bu sınırlar toprak temelli mevcut sınırlar ile ekonomik, sosyal ve kültürel sınırlardır. Bunlardan ilki için yapılabilecek çok bir şey yoktur. Zaten Türkiye'nin gelmiş olduğu nokta

itibariyle daha fazla toprağa değil, daha güçlü bir ülke olmaya ihtiyacı vardır. Türkiye'nin şu ana kadarki Irak politikası statükonun korunması ve toprak temelli mevcut sınırların güç kullanarak değiştirilmemesi şeklinde olmuştur. Bu bağlamda Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının en önemli savunucusu Türkiye olmuştur ve bunun böyle devam etmesi beklenen bir gelişmedir. Ancak ikinci sınırlar konusunda denebilir ki Türkiye üzerine düşeni yapmamıştır/yapamamıştır. Türkiye, bu konuda İngiltere, İsrail, ABD gibi ülkelerin dahi arkasına düşmüştür. Böylece bir tür 'bataklık' halini alan Irak'ın kuzey bölgesi zaman içinde Türkiye'yi de içine çekmiştir.

## **Türkiye'nin Alması Gereken Önlemler**

### **1. Ekonomik Önlemler**

Türkiye'nin hızla Irak'ın kuzeyini kendi hinterlandı (arka bölge) haline getirmesi ve ekonomik bağları kuvvetlendirmesi gerekmektedir. Çünkü bölge ekonomisi mevcut haliyle birkaç aşiret reisini beslemekte, birkaç kanaldan gelen ekonomik kaynaklar değiştirilmesi imkânsızlaşan yapıyı daha da güçlendirmektedir. Özellikle İkinci Körfez Savaşı'ndan sonra uygulanan ekonomik ambargoyla birlikte bölgedeki ticaret durma noktasına gelmiştir. Çok sayıda tüccar iflas ederken orta sınıfın neredeyse yok olmaya başladığı gözlenmiştir. Orta sınıf içinde en çok zarar görenlerin Türkmenler olduğu düşünülecek olursa, gelişmelerin hem Türkiye'nin hem de bölgede demokrasinin aleyhine olduğu kolayca anlaşılacaktır. Şu anki yapıda üç ayrı gelir kaynağından bahsetmek mümkündür. Bunlar Habur Sınır Kapısından elde edilen gelirler, petrol gelirleri ve yasa dışı gelirler ile yardımlardır.

Bölgenin en önemli gelir sağlayan sınırları Türkiye iledir. Türkiye ile yapılan ticaretten Iraklı Kürt grupların yılda 1 milyar doların üzerinde bir gelir sağladığı tahmin edilmektedir. Gelirin önemli bir kısmını Barzani ve tarafları almaktadır. Yapılan çeşitli girişimlere rağmen bu gelirin adil dağılımı sağlanamamıştır. Bunun anlamı, Türkiye'nin izlediği politikaya göre en az destek vermesi gereken grupları uygulamada en çok desteklemiştir. Petrol konusundaki, BM düzenlemeleri de Kürt gruplara petrolden önemli bir pay vermiştir. Bu pay da Barzani ve Talabani taraftarları arasında bölüşülmüş, adil bir dağıtım bu alanda da gerçekleşmemiştir. Başta Türkmenler olmak üzere Kürtler dışındaki diğer gruplar bu gelirden de pay alamamışlardır. Yasadışı gelirler arasında kaçakçılık (özellikle kaçak sigara ticareti), uyuşturucu ticareti ve

haraç en önemli olanlarıdır.<sup>11</sup> Doğal olarak bu gelir kalemleri de bölgeyi geliştirecek ve sağlıklı bir toplumsal yapının kurulmasını sağlayacak türden değildir. Son olarak gelen dış yardımların bir kısmı sivil toplum örgütlerince sağlanmakta, ancak önemli bir kısmı diğer devletler tarafından bölgede güç kazanmak için verilmektedir. Bu da bölgedeki yapının devam etmesine hizmet etmektedir.

Irak'ın kuzeyine ilişkin bu temel kaynaklar, bu bölgede hem adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmakta, hem de münhasıran Kürt siyasal oluşumunu beslemektedir. Türkiye'nin bu ekonomik tabloyu değiştirmesi gerekmektedir. Türkmenleri ayakta tutabilmesi ve Kürt siyasal oluşumunu kontrol edebilmesi için bu gereklidir. Ekonomik alanda Türkiye için üç önemli araç bulunmaktadır. Bunlar doğrudan yatırımlar, ticaret ve ekonomik çekim merkezi oluşturulmasıdır.<sup>12</sup>

Türkiye, Birinci Körfez Savaşına kadar savaşa kadar bölgede çok az sayıda şirketle temsil edilmiştir. Son 10 yılı da bu konuda ciddi bir adım atmış değildir. Buna karşın bölgede sulama ve enerji alanında İran'ın devlet olarak faaliyette bulunduğu gözlenmektedir.<sup>13</sup> Diğer bir deyişle Türkiye'nin uzak durması ile tarafından oluşan boşluklar diğer devletlerce doldurulmuştur. Özel şirketler bazında doğrudan yatırımlar için şu anda Irak'ta ve Irak'ın kuzeyinde çok uygun bir ortamın olmadığı söylenebilir. Belirsizlikler devam etmektedir. Türk şirketlerinin bölgede kalıcı ve büyük çaplı yatırımları kısa dönemde gerçekleştirebilmelerinin önünde güçlükler vardır. Ancak bu durumu sadece dezavantaj olarak görmek doğru değildir. Çünkü Türk özel sektörü, istikrarsız ortamlara ve Irak'takine benzer sorunlara alışkıdır. Bu nedenle ABD ve yeni oluşturulacak Irak yönetimi tarafından açılacak ihaleler sonucunda ortaya çıkacak işlerden önemli bir pay alması mümkündür. Ayrıca alt üstlenici olarak da önemli işler alabilirler. Batılı şirketler için geçerli olan coğrafi uzaklık, kültürel farklar ve rekabet unsurları gibi olumsuzlukla, Türk işadamları için avantaj olmaktadır.

İhaleler konusunda en avantajlı sektör şüphesiz inşaat sektörüdür. Irak'ın yeniden imarı için gerekli olan harcama miktarı 100 milyar doları aşırıyor.<sup>14</sup> Türk müteahhitleri şu ana kadar uluslar arası alanda aldıkları işleri kalite, fiyat ve süre açısından en uygun şekilde teslim etmeleri ile tanınıyorlar. Özellikle ödenek sıkıntısına ve siyasi açıdan bazı dezavantajlara rağmen Rusya'da ve Orta Asya Türk

<sup>11</sup> Kıvanç Galip ÖNER, 'Irak'la Bütünleşmeye Doğru', Avrasya Dosyası, Cilt 6, Sayı 3, Sonbahar 2000, ss. 155-157; ve Erol KURUBAŞ, 'Irak'ta Kürt Ayrılığı ve Başarı Şansı', Avrasya Dosyası, Cilt 8, Sayı 4, Kış 2002, ss. 150-151.

<sup>12</sup> Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇİNER, Serhat ERKMEN, a.g.e., s:246

<sup>13</sup> Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇİNER, Serhat ERKMEN, a.g.e., s:244

<sup>14</sup> İbrahim BALTA ve Erkan ACAR, "Müteahhitler, ABD'nin İşbirliği Talebini Olumlu Karşıladı", Zaman, 19 Nisan 2003

Cumhuriyeti Türk firmalarının gösterdikleri performans Türkiye'yi bu alanda önemli bir marka haline getirmiştir. Bu çerçevede tecrübeli Türk şirketlerinin Irak'ta önemli bir pazar edinecekleri tahmin edilmektedir.<sup>15</sup> Ayrıca Türk şirketlerinin bir diğer avantajı da, diğer Arap ülkeleri ile daha önce inşaat işleri yapmış olmalarıdır. Irak'ın genelinde ve kuzeyinde elektrik, içme suyu, sulama sistemleri, alt yapı oluşturulması, kamu binalarının yapımı alanlarda ciddi bir açık vardır. Bu alanlarda özel sektör kadar devlet kuruluşlarının da şansı bulunmaktadır. Küçük grupların saldırmaya edemeyecekleri düşünüldüğünde. Özellikle çatışma ihtimali bulunan yerlerde devlet kuruluşların ihale alma şansları yüksek gözükmektedir. Bu konuda siyasi grupların teminatının alınması halinde devlet yatırımları ekonomik getirilerinden çok Türkiye imajının korunması ve Türkiye dışındaki aktörlerin bölgeye girmesini engellemesinin açısından önemlidir. Bu şekilde bölgede iş alan devlet kurumlarının başka işlevlerde de aracılık edebileceği şüphesizdir. Ayrıca özel sektör yatırımlarına devlet garantisi sağlanması sonucunda, özellikle tüketim malları konusunda özel sektörün de Irak'ta / Irak'ın kuzeyinde önemli bir şansı olabilir. Yerel yatırımcılar ile kurulacak ortaklıklar da, güvenlik sorununu en alt düzeye indirebilir. Devlete düşen rollerden biri de yönlendirmedir. Türkiye imajının korunması, sadece ticari açıdan değil, siyasi açıdan da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Orta Asya'da yapılan hatalardan ders alınarak Irak'a art niyetli şirketlerin ve kişilerin pazara girmemesi konusunda önlemler alınmalı; Irak'ta iş yapacak kişilerin hata yapmaması için danışma ve bilgilendirme merkezi oluşturulmalıdır. İmaj oluşturmada insani yardımlar ile kültürel, sanatsal, sağlık ve benzeri diğer yatırımların rolü de unutulmamalıdır.

Irak'ın yeniden yapılanmasında Türkiye'nin masanın dışında bırakılacağı ve "tezkere olayı" nedeniyle cezalandırılacağı sıklıkla iddia edilmiştir. ABD'nin Türk firmalara Irak Pazar'ında yer vermeyeceği ileri sürülmüştür. Şu ana kadarki belirtiler, bunun doğru olmadığını göstermiştir. Buna rağmen, ABD ilerleyen dönemlerde Türk şirketlerine karşı bir tutum içine girer ise bu durum ABD'nin Orta Doğu'da dengeleri iyi okuyamadığına işaret eder. Çünkü ABD'nin Irak pazarın ve kendisini tanıyan, Irak'ta uzun yıllar kalacak yatırımcılara ve ortaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca bölge dillerini ve kültürünü bilen Türk girişimcilerini Irak'tan uzak tutabilmek oldukça zordur. Türk sanayicilerinin Irak pazarı açıldıktan sonra Türkiye'den satışlarda önemli bir artışı kaçınılmaz görmeleri, buna işaret eder.<sup>16</sup>

Ticari alanda bir diğer gelişme sahası da nakliyedir. Irak'ı Avrupa pazarlarına bağlayan en önemli ülke Türkiye'dir ve Türkiye'nin

<sup>15</sup> "En az 10 Milyar Dolarlık İş alacağız" Aktüel Para, 13-19 Nisan 2003, s. 16-17

<sup>16</sup> Burak MAVİ, "Gıdacılar Yeni Rejimi Bekliyor", Aktüel Para, 13-19 Nisan 2003, s. 18-19

nakliyecilik alanındaki potansiyeli ve avantajları ciddi kazanımlar sağlayabilir. Nitekim Türk firmalarının kısa dönemde Irak'tan 5,5 milyar dolardan fazla gelir elde edebileceği ve nakliyeciliğin bundaki payının 1,2 milyar doları aşacağı ifade edilmiştir.<sup>17</sup>

Özetle Türkiye için, savaş sonrası Irak ticari anlamda karlı bir alan sayılabilir. Türkiye'nin Irak pazarından asıl elde edeceği kazanç kısa dönemde değil, orta ve uzun dönemde olacaktır. Çünkü Irak neredeyse bir yüzyıl boyunca Türkiye'nin yanı başında risk kaynaklarından biri olmuştur. Darbeler, iç çatışmalar ve savaşlarla geçen yıllar boyunca Türkiye dönemsel kazanımlar sağlamışsa da, Irak sağlıklı ve istikrarlı ilişkiler kurabileceği bir komşu ülke olmamasıdır. Irak gibi, İran ve Suriye de benzeri bir konumdadır. Türkiye'nin ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan ekonomik ve siyasi 'felç'te bu durumun da büyük bir rolü vardır. Bu nedenle Irak'ın yeniden yapılandırılmasının ve Türkiye'ye benzer bir ekonomik ve siyasi yapıya kavuşturulmasının Türkiye için çok yönlü ve büyük ve yararlı olacaktır.

Ekonomik önlemler arasında belki de en önemli olanı Türkiye'nin bölgeye bakan yüzünün ekonomik anlamda bir çekim merkezi olabilmesidir. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin Irak'a yakın bölgelerinin ciddi bir ekonomik güç merkezi haline getirilmesi gerekmektedir. Bazı riskleri beraberinde getirse de, sınırın Türkiye tarafının ekonomik güç açıdan güçlü olması, güneydeki her türlü maksatlı gelişmenin Türkiye açısından sonuçsuz kalmasına hizmet edecektir. Türkiye şu ana kadar tüm Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni kalkındırma yolunu seçmiş ise de bölgede genel olarak istediği atılımı yapamamıştır. Seçici ve bilinçli olunamamıştır. Söz gelimi, yatırım teşviklerinin ve diğer desteklemelerin Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Hakkâri, Şırnak, Van gibi iller arasında bir ya da bir kaçına verilmesi çok daha etkili sonuçlar doğurabilirdi. Bölgede bu şehirlerden bir ikisi Irak ve Suriye'ye dönük her türlü ekonomi-politik hareketler için üs olarak seçilebilirdi. Bu sayede politik, ekonomik ve güvenlik mülahazaları uyumlulaştırılabilirdi. Bölgede iller ihracata dönük olarak yapılandırılabilir ve Ankara'dan gerekli yönlendirme sağlanabilirse Güneydoğu Anadolu Bölgesi Irak ve Suriye için bir alışveriş merkezi haline getirilmesidir. Türkiye, bu konuda gerekli iradeyi şu ana kadar ortaya koyabilmiş değildir. Buna karşın son dönemde Suriye, almış olduğu önlemlerle, Türk işadamlarını Suriye'nin kuzey bölgelerine, özellikle de Halep'e çekmeyi başarmıştır. Suriye, Türk İşadamlarına burada yatırım yapmaları halinde yedi yıla varan vergi muafiyeti, ucuz elektrik ve gümrüksüz hammadde girişi gibi imkânlar sunmaktadır. Bu teşvik ve destek Gaziantep'te yatırım yapmak, Halep'te yatırım yapmaktan daha

<sup>17</sup> "Irak'ta Meşrubat Pazarına Girebiliriz", Milliyet, 8 Mayıs 2003.

zor bir hale gelmiştir. Bu örneğe rağmen Türkiye'nin ekonomik kapasitesi Suriye ile kıyaslanamayacak derecede kuvvetli olduğu için, Türkiye'nin bu yöndeki çabasının başarı şansı daha da yüksektir.

Ekonomik çekim merkezi projesi için gerekli bir diğer gelişme de, Türkiye-İrak-Suriye arasındaki hava, demir ve kara yolu bağlantılarının düzeltilmesidir. Çünkü Irak'a bağlanan hava, demir yolları ve diğer alt yapı yeterli düzeyde değildir. Bağlantılara ek olarak, depolama ve konaklama yerlerine ihtiyacın vardır. Bu eksikliklerin giderilmesi, GAP projesiyle birlikte artan tarımsal üretim ve sanayi ürünlerinin yakın ve uzak Orta Doğu'ya istenildiği ölçüde pazarlanılmasına katkıda bulunacaktır. Diğer ülkeler ile oluşturulacak ulaşım altyapısına ek olarak bölgenin Türkiye'nin diğer bölgeleri ile entegrasyonunu sağlayacak ulaşım bağlantılarının da iyileştirilmesi gerekmektedir. Adana-Şanlıurfa ve İskenderun-Şanlıurfa arasında sağlanan gelişmiş kara yolu hattı, alınacak diğer önlemler ile Irak sınırına kadar uzatılabilirse, bölge, Adana ve İskenderun sayesinde deniz yolunu da kullanabilme şansına kavuşacaktır. Ayrıca adı geçen hat boyunca çok geniş bir pazara ve Türkiye'nin geri kalanına ulaşma şansına da sahip olunacaktır.

Ekonomik altyapı ve üretime ek olarak, Türkiye'nin başta, Irak olmak üzere bölgedeki hemen hemen her ülkede imaj sorunu yaşadığı görülmektedir. Türk mallarının bu ülke pazarlara girememesinin ve Arap dünyasının Türkiye'ye yeterli ilgiyi göstermemesinin altında yatan en önemli nedenlerden biri de budur. Türkiye'nin, bölgede hem kendisini siyasi, kültürel ve diplomatik açılarından tanıtmayı, hem de Türk mallarının pazarlamasını sağlaması gerekmektedir. Irak'a müdahalesini engellemek amacıyla Türkiye'nin Ocak 2003'te yürüttüğü ve İstanbul Zirvesi'yle sonuçlanan kısa girişimi dahi bölgede Türkiye'ye olan bakışları etkilemiş ve çok sayıda Arap medya kuruluşu Türkiye ile ilişkilerin yeniden geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.<sup>18</sup> Bu da göstermektedir ki Türkiye'nin önünde bu konuda bakir bir alan bulunmaktadır. Çoğu bölge ülkesi Osmanlı'yı ve Türkiye'yi İngilizlerden ya da PKK terör örgütü yandaşlarını dinlemişlerdir. Bu suretle bölge ülkeleri nezdinde olmuş Türkiye imajını değiştirmek için oldukça organize ve kararlı bir kampanyanın gerekli olduğu açıktır. Büyükelçilikler, ticaret ataşelikleri ve diğer resmi kurumlara ek olarak, bu konuda ekonomi alanındaki sivil toplum örgütlerine de büyük bir rol düştüğü açıktır.<sup>19</sup> Özetle bir ekonomik çekim merkezi olunması konusunda asıl üzerinde durulması gereken yer, sınırın diğer yakasından çok Türkiye tarafıdır: Eğer Güneydoğu Anadolu Bölgesi,

<sup>18</sup> İstanbul Zirvesi için Bkz: Kadir DUVAN, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikasının İncelenmesi: İstanbul Toplantısı Örnek Olayı", Avrasya Dosyası, Kış 2002, Cilt8,Sayı4, s:253-259

<sup>19</sup> Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇİNER, Serhat ERKMEN, a.g.e., s:249

genel olarak da Türkiye, Irak ve diğer bölge ülkelerinin ihtiyaçları için cazip bir yer haline gelebilir ise, ABD ya da bir başka bölge dışı güç Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki yakınlaşmayı engelleme gücünü kendisinde bulamayacaktır.

## **2. Toplumsal ve Kültürel Önlemler**

Türkiye'nin Irak'ın kuzeyi ile ekonomik ve sosyal entegrasyonu için ikinci önemli araç grubunu ise toplumsal ve kültürel araçlar oluşturmaktadır.

Bölge dil açısından Türkiye'de konuşulan dillere oldukça yakındır. Türkçe ve Kürtçe'nin bölgede konuşulan lehçeleri Türkiye'nin bölgeye dil açısından nüfuzunu kolaylaştırmaktadır. Özellikle televizyon ve radyo yayıncılığı alanında bölgeye ağırlığını koyacak bir Türkiye'nin, bölgede önemli bir kültürel çekim merkezi olacağı açıktır. Bunun için resmi ve özel kanalların teşvik edilmesi; bölgenin BBC, CNN gibi 'yabancı' haber kaynaklarından kurtulmasını sağlayabilir. TRT ve diğer kanallardan bölgeye Arapça, Farsça ve Kürtçe yayınlar yapılması önemliyse de sadece Türkçe yayınların gücünün ve yoğunluğunun artırılması dahi çok büyük değişikliklere yol açabilir. Şu anda Irak'ta uydu yoluyla izleyebilenler arasında en popüler kanallar Türk kanallarıdır ve Türk filmleri ve eğlence programlarının diğer ülke yayınlarına göre daha fazla rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. Bu durumda yayınların izlenebilirliğinin artırılması hem Türkçe'nin bölgede güçlenmesini sağlayacak, hem de bölge ülkeleri arasındaki toplumsal bağları kuvvetlenecektir.<sup>20</sup>

Dil ve yayıncılık açısından bir diğer nokta ise, Türk müziğidir. Türkçe bilmeyen kişiler dahi Türk müziğini tüm Irak'ta ve çevre ülkelerde yoğun bir şekilde takip etmektedirler. Türk pop müziği, sanat müziği ve halk müziği sanatçıları, özellikle Irak'ta oldukça popülerdirler. Şaşırtıcı olabilir, ancak müzik de Türk dış politikasında önemli bir avantaj haline dönüşebilir. Özellikle KDP, KYP ve PKK terör örgütünün yayınları karşısında Türk müziği ve eğlence programları avantaj sağlamaktadır.

Televizyon yayıncılığı konusunda bir diğer fırsat ise, Irak Türkmenleridir. Türkmenlerin yayıncılık alanında kayda değer tecrübeleri vardır. Türkmenler Saddam Hüseyin döneminde yalnızca Erbil bölgesinde yayın yapabiliyorlardı. Ancak Türkçe yapılan bu yayınlar Kerkük'ten dinlenemiyordu. Erbil'deki Türkmeneli TV'nin önemli bir yayıncılık birikimi bulunmaktadır. Bu kanalların teşviki ve desteklenmesi yoluyla Türkiye-Irak ilişkilerinde önemli bir gelişme sağlanabilir. Türkiye'nin bu konuda yapabileceği en önemli destek mali ve teknik

---

<sup>20</sup> Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇİNER, Serhat ERKMEN, a.g.e, s:250

yardım olarak görülmektedir. Özellikle uydu sistemleri konusunda elinde önemli imkanlar bulunan Türkiye, Türkmen ve Kürt grupların televizyon yayınlarını daha geniş bir coğrafyaya yayabilir. Bunun dışında program desteği de verilebilir. Ayrıca Türkmenlerin yayıncılık alanındaki elemanlarının Türkiye'de eğitimi de bir başka işbirliği alanıdır.<sup>21</sup>

Televizyon ve radyo yayıncılığına ek olarak Kuzey Irak yazılı yayınlar açısından da aktif bir bölgedir. Şu ana kadar Kürt ve Arap medyasında yapılan araştırmalar, Türkiye ve Türklerin bu gruplarca ne kadar farklı algılandıklarını ortaya koymuştur. Araplar ve Kürtler laik Türkiye'ye dinsiz, halkını ise ahlaksız olarak görebilmiş, Türkiye'nin yayılma amacı güden emperyalist bir devlet olduğu algısına kapılmışlardır.<sup>22</sup> Şüphesiz bu algılamalarda en önemli pay Türkiye'nin bölgeye uzun yıllar ilgisiz kalması ve kendini anlatma ihtiyacını duymamasıdır.

Tıpkı dil gibi etnik yapı da, Irak'ın kuzeyi konusunda Türkiye için avantajlar sunmaktadır. Orta Doğu'da ve Batılı ülkeler arasında bölge insanını Türkiye'den daha iyi tanıyabilecek çok az ülke vardır. Türkiye şu an için dezavantaj olarak gördüğü bu hususu kolaylıkla avantaja çevirebilir. Ancak bunun için sosyal bağları kuvvetlendirecek araçları işletmesi gerekmektedir. Taraflar arasındaki ilişkiler oldukça düşük bir düzeydedir. Bu nedenle öncelikli olarak iletişim ve işbirliği kanalları oluşturulmalı ve önyargıları azaltacak buluşmalar sağlanmalıdır. Bu yönde akademik ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, medyaya da büyük bir görev düşmektedir. Kardeş şehir uygulamaları, kültürel ve sanatsal festivaller, diğer araçlar arasında sayılabilir.

Bölgede ciddi bir eğitim açığı bulunmaktadır. Özellikle kırsal kesimden göçlerle birlikte zaten zayıf olan eğitim sistemi, adeta çökmüştür. Bu da silâhlı gruplarının taraftar bulmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durumun önlenmesi için bölgede eğitim alanına doğrudan yatırımların yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin bu konudaki birikimlerini gözden geçirerek, Irak (Irak'ın kuzeyi) için değerlendirmeyi düşünmelidir. Hâlihazırda bölgede birkaç okul olmakla birlikte, bunların araç gereç ve öğretmen ihtiyaçları had safhadadır. Türkiye çok küçük bir çaba ile, bu ihtiyaçları giderebilir. Buna ek olarak, Kırgızistan ve Kazakistan'da olduğu gibi, Irak'ın kuzeyinde de Türkiye destekli üniversite açılması düşünülebilir. Türkiye ile olan bağları kuvvetlendirecektir. Ayrıca çatışma kültürünün zayıflatmasında önemli bir rol oynayacaktır. Aynı şekilde Türkiye'deki önemli üniversiteler, bölgede şube açabilir ve bölge üniversiteleriyle işbirliğine gidilebilir.

<sup>21</sup> Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇİNER, Serhat ERKMEN, a.g.e., s:251

<sup>22</sup> Hasan YILMAZ, 'Kuzey Kürt Medyasında Türkiye'nin Görüntüsü', Stratejik Araştırma, Şubat 2003, Sayı: 34, s, 27-40

Eğitim alanında kullanılabilir bir diğer araç da, eğitimin Türkiye'deki okullarda verilmesidir. Bunun için Türkmen, Kürt ve Arap gruplara her yıl yenilenmek üzere ciddi sayıda burslar ayrılabilir. Türkiye bir dönem Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine yakın durmak için yararlanmıştı. Irak'ın kuzeyinde de Türkiye için taşıdığı önem ve coğrafi yakınlık (komşuluk) dikkate alındığında, bu bölge için tahsis edilecek bursların getirisinin stratejik değeri, çok daha yüksektir. Burslara ek olarak, öğrenci ve öğretmen değişimi de izlenebilecek politikalar arasında sayılabilir. Yine yaz kampları, dil eğitim kursları, televizyon ve radyo yayınları da bu arada sayılabilir. Tüm bunlara ek olarak, Irak'ta bulunan okullarda Türkçe eğitim verilmesi de üzerinde durulması gereken bir husustur. Türkmenlerin eğitim ve öğrenim hakları sonuna kadar savunulmalıdır. Bunun için eğitim araç gereçleri ve öğretmen konularında Türkiye'nin yardımlarına ihtiyaç olduğu belirtilmelidir.

Tıpkı ekonomik açıdan belirtildiği üzere Türkiye'nin toplumsal ve kültürel alanda da bölge için bir çekim merkezi haline getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ekonomi için üs olarak seçilen şehirlerin, toplumsal alanda da üs olarak belirlenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu şehirlerde Arap, Türkmen ve Irak Kürtlerinin kültürlerini ve toplumsal yapılarını tanıyan araştırma merkezlerinin oluşturulması, bölge dillerine hakim uzmanların yetiştirilmesi ve tüm bu yapıyı besleyecek kontrollü / bilinçli bir yayın politikasının izlenmesi gerekmektedir. Sağlık, sanat vb. konularda bölgeyle yakın ilişki içine geçilmesi bu konuda katkı sağlayabilecek bir diğer boyuttur.

### **3. Siyasal Önlemler**

Irak'ın iç dengelerinin Türkiye'nin güvenliği için ne kadar önemli olduğu İkinci Körfez Savaşı ile açık bir şekilde anlaşılmıştır. Irak'ın kuzeyinde oluşan güç boşluğunu, ne Bağdat, ne ABD ne de bölgedeki silâhlı Yerel Kürt grupları yeterince doldurabilmişlerdir. Bu boşluk PKK terör örgütünün güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu da göstermektedir ki, Türkiye'nin iç ve dış güvenliği açısından Irak'ta istikrar hayati bir unsurdur ve Türkiye'nin güvenliği, sınırlarının ötesinde başlamaktadır. Yine anlaşılmıştır ki terörü önlemede askeri politikalar bir noktaya kadar etkili olabilmekte; devamında ise, farklı araçların devreye girmesi gerekmektedir. Sosyo-ekonomik ve siyasal politikalar ile desteklenmeyen askeri önlemlerin hem etkisi sınırlı kalmakta, hem de kalıcı olamamaktadır. Siyasal önlemler bu açıdan önemlidir. Bu bağlamda önce genel açıklamalara yer verilecek, bu yapılırken de Irak gözetilecektir. Daha sonra ise, Irak'ta yer alan etnik gruplar tek tek incelenerek Türkiye'nin manevra alanı tartışılacaktır.

Türkiye'nin siyasi anlamda da çekim merkezi olmak durumundadır. Bölge de Müslüman bir ülke olarak Batılı değerleri ve demokrasiyi bu derece bir arada sürdürebilmiş ikinci bir devlet yoktur.<sup>23</sup>

Cumhuriyeti kurarken bütün Müslüman doğu ülkelerine örnek olan Türkiye, aynı koşulları çağrıştıran günümüzde de, benzeri işlevi yerine getirebilir.

ABD Saddam Hüseyin'i devirirken Irak halkının Kürtler hariç tamamını karşısına almıştı. Saddam rejimini devirmek için kullandığı iddiaların başlıcası olan Kitle İmha Silahlarının bulunamaması, ABD'nin Irak'taki meşruiyetini tartışmalı hale getirmiştir. Bu koşullarda eğer ABD temel iddialarından birisi olan Irak'a demokrasiyi getirme konusunda da fazlaca bir şey yapamazsa, o zaman ABD'nin askeri ve ekonomik üstünlüğü devam etmekle birlikte, felsefi ve ahlaki inandırıcılığı önemli bir darbe yiyecektir. Bütün bu olumsuzluklara, Irak'ta devam eden ve bir türlü önü alınamayan direniş de eklenirse, ABD'nin bu ülkede çok olumsuz koşullar altında bulunduğunu hükmetmemiz mümkündür.

İşte Irak'ı bölme senaryoları, bu bataktan çıkmanın bir yolu olarak gündeme gelmektedir. Başlangıçta, Irak'ı üçe bölme senaryosu ABD ve İsrail açısından belki daha mantıklı bir yol gibi görünüyordu. Ancak böyle bir senaryonun gerçeklik kazanabilmesi için, Iraklı Şiiiler ile Sünniler arasında silahlı çatışmaların yaşanması gerekirdi. Fakat pek çok provokatif eyleme rağmen böyle bir gelişme ortaya çıkarılmadı. Tam tersine Iraklı Şiiiler ve Sünniler Araplık ve Müslümanlık temelinde başlattıkları dayanışmayı sürdüreceklerinin işaretlerini vermeye devam ediyorlar. Üstelik Saddam Hüseyin yakalanmasına rağmen Sünni bölgesindeki direnişin aynen devam etmekte olmasının ABD karşısında Şiiileri rahatlatmış olduğunu da düşünmek gerekir. Saddam'ın yakalanmasına rağmen direnişin devam etmekte olması, direniş faaliyetini Şiiilerin gözünde de cazip hale getirmiş gibidir. Ve ABD'nin Irak'ta tamamen Kürt yanlısı bir anayasada ısrar etmesi veya Irak'tan çekilmeme siyasetini sürdürmesi halinde, Şiiilerin de bu direnişe katılma ihtimali giderek güçlenecektir.

Bu durumda bölünme senaryolarına destek veren gruplar olarak, ortada sadece ve sadece Kürtler kalıyorlar. Irak'taki bütün grupların silahları Amerikan birlikleri tarafından toplanırken Kürt gruplarının silahlarına dokunulmamış ve bunların daha fazla silah temin etmelerine göz yumulmuştur. Kürt gruplarını sadece kendi bölgelerinde bazı oldu-bittiler yaratmaya yetecek bir askeri güce sahip olduklarını kabul etmek gerekir. Böyle bir senaryoda Amerikan askeri varlığının da Kürtlere müzahir olması beklense de, böyle bir girişim büyük riskleri beraberinde

---

<sup>23</sup> Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇİNER, Serhat ERKMEN, a.g.e., s:255

getirecektir. Çünkü Irak halkının Şii-Sünni olmak üzere bütün Arap kesimlerinin buna karşı çıkacağı ve Türklerin de Araplarla ittifak halinde hareket edeceği aşikârdır. Bu koşullarda bölünme senaryosunun sadece Kürtlerin kendi silahlarıyla ve Amerikan desteğiyle sonuca ulaştırılması mümkün olamayabilir.

Kürtlerin Amerikan desteği ile bu işe girişmeleri halinde Türk-Amerikan ilişkilerinin bundan önemli oranda zarar görmesi muhtemeldir. Türkiye, Kerkük ve Irak'ın kuzeyinin değişik bölgelerinde Kürtlerin Türkmenleri etnik temizliğe tabi tutması halinde, buna kayıtsız kalmakta zorlanacaktır. Böyle bir gidişatta, söz gelişi Washington yönetiminin İncirlik üssünü kullanabilmesi güçleşecektir. Bu yönde bir gelişme karşısında Suriye, Türkiye ve İran arasındaki ilişkilerin giderek stratejik ittifaka dönüşmesi bile mümkündür, 1 Mart tezkeresinin TBMM tarafından reddedilmesinden bu yana Türkiye'yi cezalandırma veya Ankara'nın Irak konusundaki hassasiyetlerini ciddiye almama siyasetini sürdüren Washington'un bu çizgiyi sürdürmesi ve İsrail'in Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasına yardımcı olan politikası belirginlik kazandıkça, bölgede yeni dengelerin kurulması muhtemeldir. Ve bu yeniden yapılanma sürecinde, Türk-Amerikan ilişkileri, şu anda pek de parlak olmayan günlerini bile arar hale gelebilir.

Siyasal açıdan Irak'taki yeniden yapılanma faaliyetlerine aktif olarak katılmak durumundadır. Bu kapsamda; Irak anayasaları ve ilgili uluslar arası düzenlemeler gündeme taşınmalıdır. 1925 Anayasası Irak'ı, toprakları bölünemez, egemen bir devlet olarak tanımlamaktadır. Türkler bu anayasada Irak'ın üç kurucu unsurlarından biri olarak sayılır. Türkiye gerek bu anayasa, gerekse müteakip yıllarda oluşturulan geçici anayasalarla ilgili araştırmaların yapılmasını sağlayarak, yeniden yapılanma çalışmalarının Irak'la ilgili anayasa ve antlaşmalar çerçevesinde gündeme taşınmasını sağlamalıdır. Türkiye, Irak Geçici Yönetiminden ve ABD'den, Bağdat merkezli geçici yönetimin var olduğu ve yönetimin devredilmesi ile ilgili sürecin devam ettiği bir sırada, kuzeydeki yerel yönetimlerin ve sözde Kürdistan Parlamentosunun mevcudiyeti ve faaliyetleri konusunda bilgi isteminde bulunmalı: bu konuda taraflara yazılı notalar vererek bunları kayda geçirmelidir. 30 Ocak 2005 tarihinde yapılan seçim sonuçlarında görüldüğü gibi bir Türkmen nüfusunun bölgede olmadığı, seçim ihlalleri, Türkmen nüfusunun organize olamaması, güvensizlik ortamı ve dış güçlerin çabaları ile beklenen Türkmen oylarının seçim sonuçlarına yansıtılmadığı her fırsatta vurgulanmalı bu yönde çalışmalar yapılmalıdır. Irak Türkmen Cephesi olarak seçimlerde alınan 93.480 oyun Türkmen nüfusu olarak kabul görmesinin inandırıcı olmayacağını savunulması yanında bu oyun gerekçelerinin iyi etüt edilerek uzun vadede önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Irak'ta geniş katılımı

mitingler düzenlenmelidir. Türkiye uluslararası bir reklâm kuruluşu ile anlaşma yaparak, dünya kamuoyunun Türkmen gerçeği ve Türkmen tarihi hakkında bilgilendirilmelidir. Görsel medyada "seçilmiş akademisyenlerce" Türkmen konusunun tartışılmasını sağlamalıdır. Yine Türkiye, Irak'taki Arap halkın ve Arap ülkelerinin bölünme ve federasyon konusuna gösterdiği tepkileri desteklemeli ve bölge ülkeleri ile bu müşterek politikalar oluşturmalıdır. Etkili Arap yazarlara ulaşarak, onlardan konu hakkında kamuoyu oluşturmalarını istemelidir. Sadece Türkiye'nin değil, Türk dünyasından diğer ülkelerin de Türkmenlerin haklarına sahip çıktığını gösterecek şekilde, Türk Cumhuriyetleri nezdinde girişimlerde bulunmalıdır. Bu ülkelerin de konu ile ilgili hassasiyetlerini dünya kamuoyuna yansıtmasını sağlamalıdır. Bu kapsamda, Avrupa'daki Türk derneklerinin hareket geçirmelidir. Türkiye ITC' yi komşu ülkeler ile siyasi temaslara yönlendirmeli ve bu temalar için Türkiye Dış İleri Bakanlığı'nın öncülük rolü üstlenmelidir. Irak'ta bölünme ve federasyon tezine karşı olan gruplar, aşiretler ve Geçici Yönetimde görevli şahıslarla temaslarda bulunarak, çeşitli vesileler ile Türkiye'ye davet edilmeli ve desteklenmelidir. Türkiye Ovaköy sınır kapısının; Irak tarafında muhatabın Bağdat yönetiminin olması, yasal dayanağı olmayan paraların alınmasının önlenmesi ve kapı bağlantısının güneydeki Türkmen yerleşim bölgelerinden geçmesi şartıyla açılmasını öngörmelidir. Gelişen durumlara bağlı olarak yapılacak değerlendirmeyi müteakip, Türkiye'deki KDP ve KYB irtibat bürolarının kapatılması, diğer ülkelerdeki irtibat bürolarının da Büyükelçiliklerimiz tarafından muhatap alınmaması, siyasal açıdan Türkiye'nin yapabilecekleri arasında yer alır.

Türkiye'nin ekonomik açıdan da yapabilecekleri vardır. Türkiye, Etnik ayırım yapılmadığı imajını vererek ancak, Türkmen işadamlarından çoğunluğu oluşturacak şekilde, Iraklı işadamları ile Türk işadamlarının bir konsorsiyum çatısı altında büyük çapta ve çeşitli alanları ihtiva edecek ticari faaliyete girişmelerinin sağlamalıdır. Bir Türk Bankasının bölgede şube açmalı ve bölgede taşınmaz menkul alınmasına yönelik olarak Türkmen girişimcilere kolay ve ucuz kredi vermelidir. KDP ve KYB güdümlü şirketlerin Türkiye ile ticareti dolaylı yollarla engellenmelidir.

Türkiye'nin psiko-sosyal ve enformasyon alanında da yapabilecekleri vardır. Türkiye'nin politikasını destekleyen yayınlar ve programlar yapılması ve konunun gündemde tutulması için basının yönlendirilmesi bu bağlamda ifade edilebilir. Türkiye'de yaşayan Kürt kökenli Türk vatandaşların oluşturduğu hassasiyet gözetilerek, Türk kamuoyunun yeterli ve gerekli ölçüde bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda Türkmenlerin ve Arapların Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliğini sağlamak konusunda düzenleyecekleri gösteri, miting ve basın açıklaması gibi etkinlikler desteklenmeli ve bunların basında geniş yer alması sağlanmalıdır.

Irak'ta yayın yapan gazetelerdeki etkili yazarların Türkiye lehine ve Türkiye'nin politikasını destekleyici yazılar yazmaları için maddi olarak desteklenmesi de yararlı olur.

## **SONUÇ**

ABD'nin Irak işgali öncesinde gerçek hedefinin Saddam'ı devirmek değil, kukla Kürt devletini kurmak olduğu çokça yazılıp söylenmişti Aradan geçen süre, ne yazık ki yazılıp söylenenlerin doğru olduğunu gösteriyor. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunacağı, ABD'nin Saddam'ı devirip demokratik Irak'ı inşaa ettikten sonra bölgeden çekileceği yolundaki ABD politikasının, gerçekleri yansıtmadığı ve maksatlı bir propaganda olduğu ortaya çıkmıştır.

Hâlihazırda Irak'ta seçimlerden sonra ortaya çıkan tablo Irak'ın Şiiiler, Sünniler ve Kürtler olmak üzere üçe bölünmesine yol açtığını göstermektedir. Şiiiler ve Sünniler olmak üzere Irak nüfusunun yüzde 65 ini oluşturan Araplar arasındaki mezhep ayrılıklarının iyice arttığını da görmek gerekir. Aynı zamanda Kerkük konusundaki anlaşmazlıklarda bölgedeki ciddi sorunlardan birini oluşturmaktadır. Irak anayasasında öngörülen federal yapılanmanın uygulanırlılığını sağlama açısından Şii koalisyonu tarafından parlamentoya sunulan " Bölgeler ve İller Yasası Tasarısı "parlamentodaki siyasi gruplar arasında yeni bir gerginliğin yaşanmasına neden olmuştur. Sünni gruplar güney federasyonuna karşı çıkmalarına rağmen kuzey bölge federasyonuna olumlu bakmaktadırlar. Federe bölgelerin oluşturulmasının Irak'taki kaos ve şiddeti önleyeceği düşünülmesine rağmen yasa taslağının parlamentodan geçmesinden sonra kaos ve şiddetin bölgede daha da arttığını görüyoruz. Bölgede kaos ve şiddet halkı etkilemekte, hükümete güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Halk hükümete güvenmediği gibi, gruplar arasındaki güvensizlikte artmış, yapılan kanlı eylemler ile ilgili gruplar birbirlerini açıkça suçlar duruma gelmiştir. Irak kaç parçaya bölünecek, merkezi bir otoritenin denetiminde federal bir yapı mı kurulacak yoksa etnik ve dinsel temellere dayalı parçalı bir yapılanmaya mı gidilecek? Bu ve benzeri sorular üzerinde çalışılmaktadır. Federal Irak üzerinde dönen tartışmanın ve ortalıkta uçuşan bütün bu soruların gösterdiği bir gerçeği tespit etmek gerek: ABD, müdahale ettiği bölgelerde istikrarsızlıktan başka bir sonuç elde edememektedir. Afganistan saldırısının ardından bu gün yaşananları tek kelimeyle özetlersek; kaos vardır. Irak bu gerçeğin en son halkası durumundadır. Ancak kaos ortamının varlığını, ABD müdahalelerinin başarısızlığı gibi görmek kadar, ABD'nin uzun yıllar bölgedeki varlığına meşruiyet kazandıran bir olgu olma işlevi yerine getirdiğini de görmek gerekir.

Hassas dengelerin bulunduğu Ortadoğu ve Kuzey Irak bölgesinde yerinden oynayacak küçük bir taşın, duvarların yıkılmasına sebep olacağı unutulmamalıdır. Esasen Kukla Kürt devletinin yaratacağı tehlikenin aslında bütün Ortadoğu coğrafyasını paramparça edeceği gerçeği bölge ülkeleri tarafından çok açık olarak görülmüş durumdadır.

Bölgede bir ittifak arayışı ortaya çıkmıştır. Türkiye, Suriye ve İran arasında uzun süreden beri görülen yakınlaşma kukla Kürt devletinin artık açıkça telaffuz edildiği bir dönemde anti Amerikan bir cephe olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Irak, İran için doğal stratejik derinlik sayılmaktadır. Çünkü İran'a karşı yapılacak bir saldırı yada rejim değişim girişimlerine karşı ilk savunma hattı Irak'tır. Ayrıca İran Irak'ı nükleer projesi nedeniyle uluslar arası pazarlıklarda baskı unsuru olarak görmektedir. ABD ve ABD yanlısı politika izleyen ülkelerin sınırlı yaptırım öngören BM karar tasarına rağmen İran uranyum zenginleştirme programının kapsamını genişlettiğini, santrifüjlere gaz enjekte edilmesi olan bir üst aşaması ile istenildiği takdirde savaş başlıkları için kullanılan nükleer yakıt temini aşamasında olduklarını teyit etmişlerdir. İran'a sunulan 5+1 öneri paketine kapsamlı bir cevap vermiş bunun İran'ın vazgeçilmez ve devredilemez bir hakkı olduğunu belirtmiş fakat çalışmalarının barışçıl amaçlardan sapmadığını da vurgulamıştır. Her fırsatta İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad tehditlere ve güç kullanma söylentilerine boyun eğmeyeceklerini belirtmiştir. Harekâtın ilk zamanlarında ABD İran üzerine değil de Suriye üzerine yoğunlaşmıştı. Suriye bölgede özellikle ekonomik açıdan sıkıntısını Türkiye'nin AB üyeliği ile aşacağına inanmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliği ile Suriye'nin Avrupa'nın Ortadoğu'ya açılan kapısı olacağına inanmaktadır. Suriye, ABD ve Irak geçici yönetiminin Irak içerisindeki olayların içinde Suriye'nin parmağı olduğu yönündeki suçlamaları Türkiye'ye yakınlaşmasıyla aşmaya çalışmaktadır. ABD ise hâlâ Türkiye'yi kendisi için bir üs ve bir cephe ülkesi olarak görmeye devam etse bile, bölge gerçekleri ve Türkiye'nin cari ulusal güvenlik ihtiyaçları, ABD'yi "stratejik düşman" kategorisine itmektedir. İran ve Suriye, Türkiye'nin ABD ile uzlaşmaz çıkarları olduğunu gördükleri için bir ittifak arayışına yönelmişlerdir.

Öyle ki Suriye, tarihinde ilk kez devlet başkanı düzeyinde Türkiye'yi ziyaret ederek Türkiye ile ikili antlaşmalara imza atmıştır. Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Türkiye ziyaretinde Türkiye ile aralarında yaşanan sorunların artık çözüldüğünü söylemiştir. İran da aynı şekilde PKK terör örgütü ile mücadelede Türkiye'nin yanında olduğu mesajını vermeye başlamıştır.

Bölgede tüm bu olaylar cereyan ederken İsrail-Hizbullah çatışması bölgeye ayrı bir dikkat çekmektedir.İsrail;nerede olurlarsa

olsunlar teröristlerin hedef alınacağını,küresel anlamda faaliyet gösteren terör gruplarının engellenmesi, mali destek kaynaklarının engellenebilmesi şeklindeki Bush doktrinini uyguladığı görülmektedir.ABD Başkanı Bush'a göre İsrail-Hizbullah çatışması Ortadoğu'da özgürlük güçleri ile terör güçleri arasında sürmekte olan geniş bir mücadelenin bir parçasıdır.Demokrasinin gücünün bölgeye barış getireceği düşünülmektedir.Tıpkı Irak'ta olduğu gibi, tıpkı İran'da oluşturulmaya çalışıldığı gibi, tıpkı Suriye'de yürütülen faaliyetlerde olduğu gibi...

Federal Irak, Türkiye'yi ve bütün Ortadoğu'yu parçalayacak, ABD ile karşı karşıya gelme gibi "en kötü" seçenikle karşı karşıya kalan Türkiye, Suriye ve İran'ın açıkça ABD planına karşı olduklarını açıklamaları ve üstelik bu planları boşa çıkartmak için bir araya gelmeleri, her üç ülkenin de Irak'ın parçalanmasının doğuracağı sonuçları düzgün tahlil ettiklerinin göstergesidir. Türkiye, daha ABD Irak'ı işgal etmeden önce, Irak'ta kurulacak bir Kürt devletini savaş nedeni olarak kabul edeceğini söylemişti. İran ve Suriye de aynı şekilde ABD'ye tavır almışlar ve Irak'ın toprak bütünlüğüne yönelik her türlü planın karşısında olduklarını söylemişlerdi. Buna rağmen ABD Irak'ı işgal etmiş ve kukla devlet için fiili durum yaratmıştı.

Barzani ve Talabani, sadece Irak'ın petrol yönünden zengin ve güçlü bir devleti olma sürecini kesintiye uğratarak ABD'ye hizmet etmemişlerdir. Bunlar aynı zamanda, yönetimlerine verilecek kukla bir Kürt devleti ile ABD'nin Orta Doğu'ya ilişkin politikalarının taşeronluğunu da üstlenmişlerdir. Öyle gösteriyor ki, ABD önümüzdeki dönemde de Kürt işbirlikçiliği üzerinden bir Ortadoğu kuşatması yürütecektir. Türkiye'de bu kuşatmanın dayanağını ise bir Kürt ayrılıkçı hareket olarak ön plana çıkacak olan PKK terör örgütü teşkil edecektir.

Bu koşullarda ABD'nin bölgede Araplara ve özellikle Türklere güvenmesi beklenemez. Türkmenler, en başından beri ABD'nin inisiyatifiyle bütün gelişmelerin ve karar alma süreçlerinin dışında bırakılmışlardır. ABD, Irak'ta çoğunluğu Araplar oluşturmasına rağmen, yeniden yapılanmada Kürtlere ağırlık vermiştir. Türkmenler, biraz geç de olsa, ABD'nin niyetini anlamışlar ve ilk kez ABD karşıtı açıklamalarda bulunup silaha sarılmaya başlamışlardır.

ABD'nin korkulu rüyası, anti-Amerikan yönelimli bir Türk-Arap birliğidir. İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Arap ilişkisini bozmayı amaçlayan planları da bu birlikteliğin yarattığı korkuya dayanıyordu. ABD'nin planı da Kürtleri kollama ve Türk-Arap birliğini engelleme üzerine konmuştur. Etnik kışkırtma, Ortadoğu'daki emperyalist politikaların temel hedefi olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Irak'ı parçalayan etnik ve dinsel bölünme planı, Türkiye de

*IRAK'IN KUZeyİ, IRAK'TA MEYDANA GELEBİLECEK MUHTEMEL OLUŞUMLAR VE ALINMASI  
GEREKEN ÖNLEMLER*

dâhil bölge için söz konusudur. Bütün Arap dünyası ABD tarafından yıllardır, büyük bir özenle yürütülen bu etnik ve dinsel parçalama operasyonlarının yarattığı kargaşayla mücadele etmektedir.

Arap dünyasının son elli yılı ABD destekli Kürt ayaklanmalarıyla geçmiştir. Yine bölgedeki Sünni-Şii çatışması üzerinden çıkartılan ve sekiz yıl boyunca bütün Ortadoğu'yu kan gölüne çeviren İran-İrak Savaşı'nın da arkasında ABD vardır. Arap dünyasında yaşanan uluslaşma sürecinin güçsüzlüğü ile birleşen emperyalizmin etnik-dinsel bölünme politikası, Ortadoğu'nun antiemperyalist bir ulusal direnişe girişmesini zora sokmaktadır.

ABD'nin Irak konusunda izlediği siyaseti ve Türkiye'nin AB'ye tam üyelik konusunda yaşadıklarını, bugün Irak konusunda yaşananlarla birlikte değerlendirmek gerekir. Bu gereği görmek, Irak'tan dersler çıkarmak, endişeyi izole edici politikalar üretmek hızla bu politikaları uygulamaya sokmak ve uygulamayı da yakından izlemek gerekir.

## **KAYNAKÇA**

- 1) BALTA İbrahim ve ACAR Erkan, "Müteahhitler, ABD'nin işbirliği Talebini Olumlu Karşıladi", Zaman, 19 Nisan 2003
- 2) "En az 10 Milyar Dolarlık İş alacağız" Aktüel Para, 13-19 Nisan 2003,
- 3) BİLA Fikret, "Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları", Ümit Yayıncılık, Ankara 2003
- 4) İstanbul Zirvesi için Bkz: DUVAN Kadir, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikasının İncelenmesi: İstanbul Toplantısı Örnek Olayı" , Avrasya Dosyası, Kış 2002, Cilt 8,Sayı 4.
- 5) "Irak'ta Meşrubat Pazarına Girebiliriz" , Milliyet, 8 Mayıs 2003.
- 6) ERSEVER Ahmet Cem, Kürtler PKK ve Abdullah ÖCALAN, (Ankara: Ocak Yayınları, 1998)
- 7) KAYAR Mustafa, Mustafa KAYAR, "Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003
- 8) KIZILYAPRAK Zeynel Abidin, 1900'den 2000'e Kürtler, (İstanbul: Serler Matbaacılık, 2000)
- 9) KOCAOĞLU Mehmet, Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995)
- 10) KÖPRÜLÜ Ziyat: İnsan Hakları Açısından Irak Türkleri, (Ankara: Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, 1992)
- 11) MAVİ Burak," Gıdacılar Yeni Rejimi Bekliyor", Aktüel Para, 13-19 Nisan 2003
- 12) ÖNER Kıvanç Galip, 'Irak'la Bütünleşmeye Doğru', Avrasya Dosyası, Cilt 6, Sayı 3, Sonbahar 2000, ss. 155-157; ve Erol KURUBAŞ, Irak'ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı', Avrasya Dosyası, Cilt 8, Sayı 4, Kış 2002
- 13) ÖZDAĞ Ümit, Türkiye Kuzey Irak ve PKK, Ankara, Asam Yayınları, 1999
- 14) ÖZDAĞ Ümit, LAÇİNER Sedat, ERKMEN Serhat, Orta Doğu Araştırmalar Dizisi:Irak Krizi, Asam Yayınları, Ankara, 2003
- 15) YILMAZ Hasan, 'Kuzey Kürt Medyasında Türkiye'nin Görüntüsü', Stratejik Araştırma, Şubat 2003, Sayı: 34